

ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ ΖΑΧΑΡΕΝΙΑ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1897

120 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΦΑΓΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΥΡΠΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ
(ΑΝΑΤΥΠΟ)

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1897
120 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΦΑΓΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΥΡΠΟΛΗΣΗ
ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

ΕΡΕΥΝΑ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ ΖΑΧΑΡΕΝΙΑ

Ειδ. Συνεργάτις Γεν. Αρχείων του κράτους

Η σφαγές και η πυρπόληση των Χανίων, 1897

Φέτος συμπληρώνονται 120 χρόνια από το 1897, έτος Επανάστασης (1897 – 1898), της τελευταίας που έφερε και την Κρητική Αυτονομία, στα τέλη του 1898. Δυο σημαντικά γεγονότα της επανάστασης αυτής σημάδεψαν κυρίως τα Χανιά, αλλά είχαν προεκτάσεις και σε άλλα πεδία της ιστορικής αυτής εποχής.

Το ένα ήταν σαφώς ο ηρωισμός του Σπύρου Καγιαλέ στον Προφήτη Ηλία στο Ακρωτήρι, αλλά το άλλο ήταν η πρότερη καταστροφή της πόλης των Χανίων τον Ιανουάριο του 1897 με σφαγές των Χριστιανών κατοίκων και εμπρησμούς ολόκληρων συνοικιών.

Από το 1890 έως 1895 οι Κρήτες βρίσκονται σε δεινή κατάσταση καθώς έπρεπε να αντιμετωπίσουν τη βαριά φορολογία, την καταπίεση, τις βιαιοπραγίες και τις δολοφονίες εκ μέρους των Τούρκων: Μεταπολιτευτική Επιτροπή, Επανάσταση 1896, Επανάσταση 1897 - Το νησί βρίσκεται και πάλι σε επαναστατικό αναβρασμό.

Στις 20 Ιανουαρίου οι Τούρκοι αρχίζουν να πυρπολούν πολλές συνοικίες και ιδιοκτησίες χριστιανών στα περίχωρα των Χανίων. Οι Χριστιανοί αναλαμβάνουν δράση, δημιουργούν προγεφυρώματα και πολιορκούν περιοχές όπου κυριαρχούσε το τουρκικό στοιχείο.

Στις 22/1 η κατάσταση χειροτερεύει και την επόμενη ημέρα από τις 3.30 μ.μ. οι Τούρκοι πυροβολούν αδιάκριτα κατά παντός. Οι χριστιανοί κλείνονται στα σπίτια και στα μαγαζιά τους που πυρπολούνται, ενώ προηγουμένως παραβιάζονται και λεηλατούνται εν μέσω πάσης θηριωδίας. Η κατάσταση είναι φρικτική. Οι φλόγες φαίνονται από μίλια μακριά. Μόχθοι 10ετιών εξαφανίζονται. Πυκνός καπνός σκεπάζει ολόκληρη την πόλη. Διάφορες εύφλεκτες ύλες προκαλούν ισχυρές εκρήξεις, που μαζί με τους κρότους των όπλων και τις κωδωνοκρουσίες των εκκλησιών δημιουργούν φρικώδες πανδαιμόνιο. Αυτό το σκηνικό κράτησε 3 περίπου μέρες. Τα Χανιά και η Χαλέπα ερημώθηκαν και όσοι χριστιανοί διασώθηκαν, κατέφυγαν σε διάφορα σημεία της ελεύθερης Ελλάδας.

Ο Γάλλος περιηγητής Victor Bérard περιγράφει: *Η μισή πόλη εκμηδενισμένη. Μια διαρπαγή τριών ημερών. Μερικές χιλιάδες δολοφονίες. Ένας ολόκληρος λαός να ρίχνεται μέσα στις βάρκες για να φτάσει τα πλοία της Ευρώπης, και να τουφεκίζεται στην άκρη της αποβάθρας. Τέλματα αίματος πλυμένα ξαφνικά από ρυάκια καιγόμενου λαδιού - η συγκομιδή του χρόνου ήταν ακόμη μέσα στα μαγαζιά και εκατοντάδες εξάλιτρα αναπηδούσαν απότομα από τις υπερπυρακτωμένες επιφάνειες των δοχείων. [...] Αναδυόμενοι από αυτό το σκοτάδι, βρισκόμαστε μέσα σε ερείπια, πέτρες, τοίχους γλειμμένους από την πυρκαγιά, γκρεμισμένες ξυλωσιές, μια συνοικία από στάχτη που αποπνέει ακόμα την οσμή καμένου λαδιού και αλλοιωμένης σάρκας. Αυτά απέμειναν από τη χριστιανική συνοικία των Χανίων.*

Σχεδόν ταυτόχρονα, τα τουρκικά στρατεύματα που έδρευαν στα Χανιά προχώρησαν στην πυρπόληση αρκετών κοντινών προς την πόλη χωριών, με στόχο να αποκτήσουν τον πλήρη έλεγχο της περιοχής και να τρομοκρατήσουν τους χριστιανούς της υπαίθρου. Οθωμανοί εξελθόντες εκ Χανίων επυρπόλησαν και κατέκαυσαν τα χωρία Μουρνιές, Τσικαλαριά και Ταράτσα [Δαράτσο]. Κατά τας προηγηθείσας ταραχάς ουδέποτε τα Τουρκικά καταστήματα εκλείσθησαν, ενώ κατά τας προχθεσινάς Τουρκικά και χριστιανικά καταστήματα, ως και αι οικίαι πάσαι ήσαν κατάκλειστοι, οι δε εν ταις οδοίς ευρεθέντες έτρεχον με το πολύκροτον εις χείρας, ζητούντες καταφύγιον.

Σύμφωνα με ξένες μαρτυρίες, τα θύματα ανήλθαν σε 851 (458 άνδρες και 393 γυναίκες), όπως προκύπτει και από επιστολή του Βρετανού προξένου Alfred Biliotti προς τον υπουργό Εξωτερικών Salisbury, στις 20 Ιουλίου 1897.

ΔΥΟ ΔΡΑΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΦΑΓΕΣ

Παρατίθενται δύο δραματικές επιστολές για τις σφαγές και την πυρπόληση των Χανίων από τους Οθωμανούς. Στην ουσία είναι ημερολογιακές καταγραφές των γεγονότων από τις 20 Ιανουαρίου, οπότε κορυφώθηκε η βία σε βάρος των χριστιανών της πόλης και της ευρύτερης περιοχής. Παρουσιάζουν τα γεγονότα από τις 20 Ιανουαρίου, μέχρι το τέλος του μήνα, όταν εμφανίστηκε ο ελληνικός στόλος στο Κρητικό Πέλαγος και άρχισε πλέον η αντίστροφη μέτρηση για την κατάληψη της Κρήτης από τις ελληνικές δυνάμεις, με στόχο την προσάρτηση του νησιού στο ελληνικό κράτος.

Η πρώτη επιστολή φέρει την υπογραφή «Χανιώτης» και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της Αθήνας «Παλιγγενεσία», στις 28 Ιανουαρίου 1897. Καταγράφει τα γεγονότα μέχρι και τις 25 Ιανουαρίου.

Η δεύτερη δημοσιεύτηκε στην επίσης αθηναϊκή εφημερίδα «Ακρόπολις», στις 29 Ιανουαρίου 1897, και καταγράφει τα γεγονότα των επόμενων ωρών. Ο συντάκτης της γράφει μέσα από το ελληνικό προξενείο όπου έχει καταφύγει προκειμένου να διασωθεί.

ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ - «ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ» 28 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1897

20 Ιανουαρίου Δευτέρα εσπέρας

Εις πλήρη επανάστασιν ευρίσκεται το τμήμα Χανίων. Πολεμούσιν εις διάφορα σημεία εν τοις πέριξ, φαίνεται ο καπνός των πυρπολουμένων οικιών και ακούονται οι πυροβολισμοί μέσα από την πόλιν. Αλλά ημείς απ' εδώ μέσα δεν τολμώμεν να εξέλθωμεν των οικιών μας ή μετά προφυλάξεως και εις ωρισμένα μέρη. Οι Τούρκοι καθ' ομάδας περιέρχονται εξηγριωμένοι μη τολμώντες και ούτοι να

διέλθωσιν εκ μερών ένθα οικούσι χριστιανοί. Σήμερον επυροβόλησαν εξ ενός τουρκικού καφεενείου κειμένου εν τη παραλία, εν ω συχνάζουσι πάντοτε ύποπτοι και φοβερήν την όψιν παληκαράδες, οίοι οι τρικέφαλοι χαλικούτιδες και άλλοι όμοιοι και πολυνύμιοι κατά διερχομένων χριστιανών εκείθεν και εφόνευσαν τον Θεόδωρον Μαρκουλάκην νέον εκ της γνωστής εγκρίτου οικογενείας Μαρκουλάκη. Ο Γεν. Διοικητής, οι στρατιωτικοί Πασάδες άγοντες τον ολίγον ευρισκόμενον στρατόν περιφέρονται προσπαθούντες να περιστείλωσι τας ορδάς των βεγκαζίων και των εξηγριωμένων εντοπίων τούρκων. Συμπεραίνομεν, διότι δεν δυνάμεθα να μάθωμεν, ότι έξω εισίν πολλά τα θύματα. Οι Χαλικούτες και άλλοι τούρκοι εξώρμησαν προς την Χαλέπαν, θελήσαντες δε να εισχωρήσωσιν εις το Ακρωτήριον επί σκοπώ λεηλασίας εύρον αντίστασιν εις τα Φρούρια όπου οι Ακρωτηριανοί προβλέποντες είχαν συνηθροισθή ένοπλοι. Μάχη διεξάγεται καθ' ην ώραν σας γράφω ης το τέλος αγνοείται. Οι Πρόξενοι ευρίσκονται πάντοτε εν τω Διοικητηρίω. Προς τα μέρη του Γαλατά ο πόλεμος μαίνεται διότι ακατάπαυστοι πυροβολισμοί ακούονται εκείθεν. Ταύτα γνωρίζομεν μέχρι της ώρας, πολλά δε έχομεν να μάθωμεν και να ακούσωμεν ίσως μέχρι της αύριον.

21 Ιανουαρίου Τρίτη

Καθ' όλην την νύκτα της χθες διεσταύρωνον την πόλιν αι περιπολίας ουδαμού ψυχή άλλη ζώσα. Οι Τούρκοι συγκεντρωμένοι έμενον εις την Σπλάντζιαν οι δε Χριστιανοί κλεισμένοι εις τας οικίας των, αλλ' άγρυπνοι. Εις την χριστιανικήν συνοικίαν «Παπλωματάδικα» οι Χριστιανοί ένοπλοι εφρούρουν εις τας θύρας των οικιών, εις τας γωνίας των οδών και εις άλλα μέρη. Τα Ευρωπαϊκά πλοία, τέσσαρα τον αριθμόν, έρχονται εκ Σούδας περί την 9ην τουρκιστί ώραν, και φωτίζουν την έρημον πόλιν δια του ηλεκτρικού φωτός. Μετά προφυλάξεως λίαν πρωί οι Χριστιανοί εξέρχονται των οικιών των. Τους βλέπεις εις την παραλίαν, εις τα «Παπλωματάδικα», εις το Κρύο Βρυσάλι διερωτώντας αλλήλους περί των έξω. Αλλ' ουδεμία είδησις. Μεγάλα και τραγικά έχουσι βεβαίως λάβει χώραν εις τα πέριξ χωρία δεν υπάρχει όμως ουδεμία είδησις, των οδών κεκλεισμένων. Τούρκοι δεν φαίνονται εις τας χριστιανικάς συνοικίας. Σπάνιοι εις την προκυμαίαν εις την πλατείαν Σανδριβανίου. Οι Καουρισταί φαίνονται κινούμενοι. Οι πρώτοι αυτών πηγαίνουν και έρχονται εις την οικίαν του αρχηγού. Αποφάσεις ανακοινούνται εις τους εν Σπλάντζια εκτελεστάς. Γνωστόν ότι οι Καουρισταί εισίν οι εκπροσωπούντες τας ιδέας της αναρχίας, οι αναλαβόντες ίσως εν ονόματι της Πύλης να επιφέρωσι το ναυάγιον του νέου πολιτεύματος. Ο Γεν. Διοικητής εν απογνώσει προσκαλεί τον Αρχιερέα. Ανακοινοί αυτώ την ληφθείσαν υπό των κηδεμόνων μας μετ' αυτού απόφασιν να μεταβή εις τα πέριξ. Επιτροπή συγκειμένη εκ προξενικών και διοικητικών υπαλλήλων, εκ Χριστιανών μετά του Αρχιερέως, και εξ Οθωμανών, ήτις να εξακριβώση τας καταστροφάς και τα θύματα και να προτρέψη την

παύσιν των αιματοχυσίων. Ο Δεσπότης προσκαλεί τους πολίτας εις την επισκοπήν και τους ανακοινοί την σκέψιν ταύτην. Πάντες εμποδίζουν και αποτρέπουν αυτόν από του να μεταβή διότι και κίνδυνος υπάρχει και αρμόδιος δεν είναι ούτος.

Εκ της αφίξεως του κ. Γεννάδη, Γεν. Προξένου της Ελλάδος εις την πόλιν, μανθάνομεν τα κατά την Χαλέπαν. Οι Τούρκοι εις την πρώην ορμήν πυροβολούσιν αδιακρίτως κατά των Χριστιανικών οικιών εντός των οποίων ήσαν κεκλεισμένοι οι Χριστιανοί μη προφθάσαντες ως συνήθως να συσσωρευθώσιν εις τα Προξενεία. Τα σπίτια του υποπροξένου Ρωσσίας κ. Βουλγαρίδη, του Πολογεωργάκη, γέμουσι σφαιρών, αλλ' οι εντός ευρισκόμενοι ανταποκρίνονται εις το πυρ. Εις την κάτω Χαλέπαν ανταλλάσσονται συχνοί πυροβολισμοί, φονεύονται δε δυο Τούρκοι. Εν τω μεταξύ εκατοντάς Ακρωτηριανών φθάνει ένοπλος και οι Τούρκοι κλείνονται εις τον Πύργον Ζούνη και εκείθεν πυροβολούσιν ακαταπαύστως. Οι Χριστιανοί τους πολιορκούσι σχηματίζουν δε σώματα ένοπλα και περιφέρονται φυλάττοντα την τάξιν. Εν τη προκειμένη περιπτώσει επαινείται η διαγωγή του Τούρκου αξιωματικού του σταθμεύοντος εν Χαλέπα. Εις Νεροκούρου, Τζικαλαργιά, Γαλατά εξακολουθεί ο πόλεμος και ουδεμία πληροφορία έρχεται εκείθεν ει μη ότι μεταφέρουν ότε μεν φονευμένους Τούρκους ους θάπτουσιν εν τω έξωθι των Χανίων μεζαρλήκι, ότε δε τραυματίας.

22 Ιανουαρίου Τετάρτη

Εις την πόλιν επικρατεί νεκρική ησυχία. Έξω ακούονται πυροβολισμοί προς το μέρος της Σούδας, διότι οι Χριστιανοί κατελθόντες προσέβαλον τους Τούρκους. Και προς το μέρος του Δαράτζου μάχη διεξάγεται από της πρωίας. Ναυαγησάσης της εξόδου μικτής Επιτροπής ην εξήτει ο Γεν. Διοικητής μετά των Προξένων, αποφασίζεται εν προξενικώ συμβουλίω να εξέλθωσιν εις συνάντησιν των επαναστατών οι Πρόξενοι Αγγλίας, Ιταλίας, Αυστρίας, Ελλάδος και ο αντιπρόσωπος της Γαλλίας μετά του Γεν. Διοικητού. Εκκινούσιν έφιπποι έχοντες ωρισμένον δρομολόγιον να μεταβώσιν εις Σούδαν και από εκεί εις Νεροκούρου, Τζικαλαργιά, Περιβόλια, Μουρνιές, Γαλατά όπως εξακριβώσωσι τας γενομένας καταστροφάς και συντελέσωσιν εις την παύσιν της αιματοχυσίας. Μεταβάντες όμως ούτοι εις Σούδαν δεν ηδυνήθησαν να προχωρήσωσιν ένεκα των σφοδρών πυροβολισμών, διό εστράφησαν προς την Μονήν Χρυσοπηγής και επέστρεψαν άπρακτοι εις Χαλέπαν. Από εκεί απέστειλαν προς τους πολεμούντας χριστιανούς έγγραφον δι ου εβεβαίουν αυτούς ότι εξησφαλίσθη η ζωή των χριστιανών εν ταις πόλεσιν, ότι ημποδίσθησαν οι καταρτισμοί ενόπλων τουρκικών στιφών και πολλά άλλα κενά και κούφα ων την πραγματοποίησιν ούτε επεδίωξαν ούτε αν επιδιώξωσιν θα επιτύχωσιν. Αντίγραφον εγγράφου των Προξένων του σταλέντος προς τους επαναστάτας και αντίγραφον του υπομνήματος του επιδοθέντος υπό των εν Χανίοις χριστιανών εις τους αντιπροσώπους των Δυνάμεων εσωκλείω υμίν. Εν τούτοις οι κηδεμόνες μας

αντλούσιν εις πίθον Δαναϊδων συμβουλεύοντες τους μεν χριστιανούς να καταθέσωσι τα όπλα επιτρέποντες δε εις του Τούρκους να εξοπλίζονται και να ερημώνωσι τα κτήματα των χριστιανών εις τον κάμπον. Το αρχηγείον, δηλαδή ο Καούρης, με τους ανθρώπους του οίτινες έχουσι στήσει το αρχηγείον των εις Καστέλι παρά την Σπλάντζιαν, πυρετωδώς ειργάζοντο χθες φανερά εις προμήθειαν και αποστολήν όπλων και φυσιγγίων, εστρατολόγουν δε σκανδαλωδώς αναγκάζοντες και τους μη θέλοντας να μεταβώσιν εις τον τόπον της ερημώσεως. Ταύτα ελάβανον χώραν υπό τας όψεις πάντων, καθ' ην ώραν οι κηδεμόνες μας έγγραφον προς τους χριστιανούς να καταθέσωσι τα όπλα, διότι δήθεν ελήφθησαν τα αναγκαία μέτρα προς κατάπαυσιν των ωμοτήτων εκ μέρους των Τούρκων. Συγχρόνως, δια να καταστή έτι μάλλον κωμική και γελοιοποιηθή έτι περισσότερο η προξενική προκήρυξις, οι Τούρκοι επυρπόλουν όλας τας οικίας των χριστιανών. Τα μετόχια τα χριστιανικά, όσα την προτεραίανείχον αφήσει άκαυστα. Και κατέστρεφον τα δένδρα αναφανδόν. Του Αναγν. Καραλά το περιβόλι κείται προ της θύρας της πόλεως και μετεβάλετο, καθ' ην ώραν εις το χαρτί εξησφάλιζον οι Πρόξενοι την ζωήν και την περιουσίαν των χριστιανών, εις σωρόν ερειπίων και εδενδροτομείτο βαρβάρως και ανηλεώς, μάτην απειπειράτο η αστυνομία να εμποδίση την δήωσιν.

Πέντε Τούρκοι έπεσαν αιχμάλωτοι εις τας χείρας των χριστιανών εις το Πατελάρι• της ζωής των εφείσθησαν οι συγγενείς του εις θάνατον καταδικασμένου Λακιώτου Κουτρουλάκη επί σκοπώ να ανταλλάξωσιν αυτόν.

23 Ιανουαρίου Πέμπτη

Είναι ημέρα απαισία. Έξω γίνεται μάχη εις διάφορα σημεία. Οι Τούρκοι μαινονται συγχρόνως καίοντες παν χριστιανικόν εις τον κάμπον, Περί την 3ην καθ' ώραν ημάς εις το Καλέ Καπισί γίνεται ταραχή φερομένων Τούρκων τραυματιών. Ρίπτονται συγχρόνως πυροβολισμοί τινες και δίδεται το σύνθημα. Οι χριστιανοί ορμώσιν εις τα σπήτια και αρπάζουσι τα όπλα. Πυροβολούσι κατά των διερχομένων Τούρκων και οι Τούρκοι μαινόμενοι πυροβολούσι, σφάζουσι πάντα χριστιανόν ον εντυγχάνουσιν. Ευτυχώς οι χριστιανοί προλαβόντες είχαν οχυρωθή και εκ των οχυρωμάτων πυροβολούσιν απαύστως. Ουδεμία συγκοινωνία μεταξύ των. Όπου ευρέθη έκαστος.

Βραδυάζει και εξακολουθούν αντιπυροβολούμενοι. Εκ των οικιών των οι Τούρκοι βάλλουσι κατά των χριστιανικών οικογενειών και τανάπαλιν. Μόλις εβράδυνασε και οι Τούρκοι έβαλαν φωτιά εις την χριστιανικών συνοικίαν Παπλωματάδικα από το μέρος του Κατόλου. Οι χριστιανοί των παρακειμένων οικιών φεύγουσι προς την φραγκοκλησιάν, προς την Επισκοπήν και προς άλλα ασφαλή μέρη, αλλά οι Τούρκοι δεν τολμούν να πλησιάσουν, διότι πολλάί εκατοντάδες όπλων χριστιανικών από ασφαλή μέρη τούς προστατεύουν. Καθ' όσον προχωρεί η φωτιά καθίσταται δεινή η θέσις των χριστιανών. Ο περιβόητος Μπάντρης διευθύνει την

πυρκαϊάν και κτυπά το κεφάλι του ότι δεν ημπόρεσε να βάλῃ και από την άλλῃν μεργιάν, από το Κρύο – Βρυσάλι, δια να μῃ υπάρχῃ, ως φώναζε προς του Τούρκους, διέξοδος των χριστιανών.

Θύματα της ημέρας άγνωστα. Εν τούτοις γνωρίζομεν ότι εκάῃ ολόκληρος ἡ οικογένεια Λαχνιδάκη. Εσφάγη ἡ οικογένεια Λεμονιά εἰς Αγίους Αναργύρους. Εξ φουρναρέοι εἰς Κάτολα και άλλοι τινές φονευθέντες εἰς τα διάφορα μέρῃ. Ὑπάρχουσι και τραυματίαι τινες γνωστοί. Τούρκοι εφονεύθησαν ἴσως περισσότεροι.

24 Ιανουαρίου Παρασκευή

Ἡ φωτιά μαίνεται. Καίονται ἤδη τα «Στιβανάδικα», τα «Πραγματευτάδικα», το «Σανδριβάνι», τα «Τελάλικά». Αἱ μεσουράνιοι φλόγες καθιστώσι στυγεράν τὴν ατμόσφαιραν. Οἱ ελαιομαγαζέδες καίονται και εκ του καιομένου ελαίου διδομένη οσμή πνίγει. Εξακολουθοῦν οἱ εκατέρωθεν πυροβολισμοί και φόνοι. Τα ευρωπαϊκά πλοία αποβιβάζουν ναύτας και παραλαμβάνουν τους χριστιανούς οὗς μεταφέρουν τις τα πλοία. Οἱ Τούρκοι εξηγριωμένοι και ἔνοπλοι θραύουν τα σπήτια και τα μαγαζιά και διαρπάζουν παν χριστιανικόν. Αενάως αἱ λέμβοι των Ευρωπαϊκῶν πλοίων μεταφέρουν γυναικόπαιδα.

25 Ιανουαρίου Σάββατον

Εἰς Χαλέπαν συνήφθη μάχη κατελθόντων πολλῶν χριστιανῶν. Οἱ Τούρκοι του Ακρωτηρίου εἰσέρχονται υπό τὴν προστασίαν του στρατού. Οἱ χριστιανοί ἀρπάζουσι 800 αἰγοπρόβατα τουρκικά και φονεύουσι τρεῖς Τούρκους. Σφοδρά συγχρόνως μάχη διεξάγεται ἀπό πρωίας εἰς Γαλατά. Κανόνια μεταφέρουσιν οἱ Τούρκοι ἀκαταπαύστως. Περί τὴν δεκάτην ὥραν αποχωροῦσιν οἱ χριστιανοί και οἱ Τούρκοι καίουσι τον Γαλατάν. Εἰς τὴν πόλιν ἡ αὐτὴ κατάστασις. Ἡ φωτιά επεκτείνεται και οἱ αγῶνες των ναυτῶν προς σβέσιν αποβαίνουσι μάταιοι, διότι εἰάν σβύνει εἰς κανέν μέρος, ἀνάπτουσιν αὐτὴν εἰς ἄλλο.

Χανιώτης

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ - «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ» 29 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1897

26 Ιανουαρίου, 8 π.μ.

Ἡ πόλις ἡρημώθη κατοίκων. Μέχρι της μεσημβρίας της χθες οἱ πλοίαρχοι των ευρωπαϊκῶν πολεμικῶν εἶχον διαταγὰς να παραλαμβάνωσι μόνον ἐν ἀνάγκῃ γυναίκας και παιδία. Χθες διετάχθησαν να παραλάβωσι πάντας ανεξαιρέτως και μέχρι της εσπέρας πάντες ἐν τοῖς προξενείοις συσσωρευμένοι πρόσφυγες επεβί-

βάσθησαν. Παρεμείναμεν εν τω ελληνικῷ Προξενείῳ περί τους 30 ἄνδρες, γυναῖκες και παιδιά. Ο Ἐπίσκοπος Νικηφόρος παραμένει ἐπίσης. Ο διερμηνεύς του προξενείου κ. Καβαλιέρος πάσαν καταβάλλει προσπάθειαν ὅπως καθιστά τας στερήσεις μας ὀλιγωτέρας. Διατελούμεν εν πολιορκία. Εἴμεθα ἐστερημένοι των πάντων και οὐδεὶς τολμά να ἐξέλθῃ δέκα βήματα μακρὰν του Προξενείου. Ἀπὸ 50 ὥρων σχεδὸν ἀγρυπνοῦμεν. Τὴν προτεραίαν νύκτα περί τα 2.000 ἄτομα συνωστίζοντο εἰς τὸ ἐλληνικὸν Προξενεῖον, εἰς τὸ παρακείμενον ἀγγλικόν, εἰς τὴν παραπλεύρως κειμένην οἰκίαν Βαρούχα και ἐξώθεν των οἰκιῶν τούτων μέχρι τῆς προκυμαίας ἀναμένοντες ευκαιρίαν να φύγωσι. Διενυκτέρευσα εν τῷ μέσω αὐτῶν σχεδὸν ὀρθίος καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Δεν υπήρχε χώρος οὔτε δια να καθήσῃ κανεὶς, ὅλοι ἀγρυπνοῦμεν. Καίονται!

Περί τὸ μεσονύκτιον διεδόθη ἡ ἀπαισία εἰδησις ὅτι καίονται τὰ κοινοτικά καταστήματα. Εἶχον κτισθῇ προ 2 ἐτῶν και ἐστοίχισαν περί τας 4.000 λίρας. Ἀμα τῇ ἀναγγελίᾳ ταύτῃ ὁ Ἐπίσκοπος ἐγερθεὶς ἐσπευσε μετὰ του Ἐπισκόπου Σφακίων και δεκαπεντάδος χριστιανῶν και ἐσβεσαν αὐτήν. ἀλλὰ μετὰ τινὰ ὥραν ἀναφλεχθείσης ἐλαιοαποθήκης παραπλεύρως κειμένης και περιεχούσης μεγάλην ποσότητα ἐλαίου, τὸ πυρ μετεδόθη αὐθις εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν και δεν ἐγένετο δυνατόν πλέον να σβεσθῇ.

Ἡ καταστροφή των κοινοτικῶν καταστημάτων ἦτο πλήρης. Ἐκεῖθεν τὸ πυρ ἐπείλει να μεταδοθῇ εἰς ὀθωμανικὰς περιουσίας, και οἱ ὀθωμανοὶ υστάτασκατέβαλον προσπάθειας και ἐσβεσαν αὐτό. «Ἐκαήκαμεν» ἐφώναζαν ἐντρομοὶ, «ἐχαθήκαμεν» και ἐπεκαλοῦντο των χριστιανῶν τὴν ἀντίληψιν προς κατάσβεσιν του πυρός.

Τὴν παρελθούσαν νύκτα διήλθομεν ἡσυχώτεροι. Ἐδειπνήσαμεν με τὰ τελευταῖα τεμάχια του υπολειφθέντος ἡμῶν ἄρτου και με τεμάχια βραστοῦ κρέατος και ἀνεπαύθημεν ἀνετώτερον, ἀφοῦ ἐφροντίσαμεν να τοποθετήσωμεν φρουρούς. Τὴν νύκτα τὸ υποβόσκον πυρ ἀναρριπισθέν ὑπὸ του πνεύσαντος σφοδροῦ νοτιοδυτικοῦ ἀνέμου κατέστρεψε δυο ἐλαιοαποθήκας, μιαν χριστιανικὴν και ἄλλην ὀθωμανικὴν, αἵτινες εἶχον περισωθῇ εν μέσω των ερειπίων. Ἐνεκα του πνέοντος σφοδροῦ ἀνέμου μέγαν κίνδυνον διέτρεξεν ὁλόκληρος ἡ πόλις, ἀλλὰ τὸ πυρ μη ἐυρίσκον πλησίον του τροφῆν, διότι τὰ περί αὐτό ἦσαν κατεστραμμένα, δεν μεταδόθη εἰς ἄλλας συνοικίας.

Ἡ χαρά μας

Εἶνε ἀπερίγραφτος ἡ χαρά μας, ὅτε σήμερον τὴν πρωίαν εἶδομεν προ τῆς πόλεως κυματίζουσας τὴν Ἑλληνικὴ σημαίαν ἐπὶ τῆς «Ὑδρας» και τῆς «Μυκάλης». Τὰ λοιπὰ ευρωπαϊκὰ ἐχαιρέτισαν τὴν σημαίαν του ναυάρχου δια κανονιοβολισμῶν, ἡ «Ὑδρα» ἀπέδωκεν ὁμοίως τον χαιρετισμόν. Μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν γράφω δεν ἀντηλλάγησαν οἱ μετὰ του φρουρίου χαιρετισμοί, οὔτε συνεκοινωνή-

σαμεν μετά των Ελληνικών. Δεν χορταίνομεν καμαρώνοντες τα πολεμικά μας, τους οφθαλμούς πολλών υγραίνουνσι δάκρυα συγκινήσεως. Ταύτην την στιγμήν εμάθομεν, ότι ο κ. Γεννάδης εν Χαλέπα έχει καλώς, φρουρούμενος υπό 150 χριστιανών εντοπίων και αποσπάσματος Μαυροβουνίων χωροφυλάκων. Συνοδεία χωροφυλάκων φέρει εκ των αποκέντρων της πόλεως συνοικιών δύο άγνωστα τέως θύματα, δύο τραυματίας αρτοποιούς εξ Ηπείρου. Τους παρέδωκαν εις το Αγγλικόν προξενείον.

Τα θύματα – Αι ζημίαι

Μέχρι της στιγμής εισίν εξηκριβωμένα 20 θύματα χριστιανικά.

Κατά πληροφορίας των αρχών, εισί φονευμένοι 16 Οθωμανοί και 2 Αρμένιοι. Υπό του πυρός κατεστράφησαν και πλείσται και σπουδαιότεραι ελαιαποθήκαι της πόλεως, πλήρεις ελαίου. Και οι Οθωμανοί εκ τούτου υπέστησαν κολοσσαίας ζημίας. Και την χθεσινήν νύκτα εξηκολούθησεν η διαρπαγή και λήστευσις μαγαζείων και οικιών υπό περιφερομένων ενόπλων συμμοριών Τούρκων.

Ο στόλος μας και οι Τούρκοι

Η θέα της ελληνικής σημαίας επτόησε και ετάραξε τους Τούρκους. Ένοπλοι ομάδες κατέρχονται εις την προκυμαίαν και ρίπτουσιν άγρια βλέμματα επί του προξενικού καταστήματος. Ευτυχώς είμεθα αρκούντως ωπλισμένοι, όπως αντιστώμεν κατά πάσης επιθέσεως. Η δε παρουσία των ελληνικών πολεμικών εγγυάται εις ημάς, ότι δεν θα μείνωμεν επί πολλήν ώραν εγκαταλελειμμένοι.

Ωρα ½ μμ

Χαμάληδες και βέηδες

Το πυρ υπό του σφοδρού νοτιοδυτικού ανέμου αναρριπιζόμενον ολοέν μετεδόθη και εις άλλας οικίας. Ο εκ τούτου κίνδυνος απειλεί άπασαν την πόλιν. Εξ όλων των πολεμικών αποβιβάζονται υδραντλίας μετ' αποσπασμάτων ναυτών προς κατάσβεσιν του πυρός. Ο μουσουλμανικός όχλος, κατανοήσας τον κίνδυνον, υπερανθρώπους καταβάλλει προσπάθειας, όπως αποσοβηθή η πλήρης καταστροφή της πόλεως. Χαμάληδες και βέηδες όλοι μετεβλήθησαν εις υδροφόρους. Με ένα γκαζοτενεκέ έκαστος τρέχουσιν από του λιμένος εις τον τόπον της πυρκαϊάς και τανάπαλιν, κομίζοντες ύδωρ. Καυγαί, βοή, αραί, πανδαιμόνιον αληθές.

Εσώθησαν

5-6 οικογένειαι Χριστιανικάί αίτινες εθεωρούντο απολεσθείσαι αναφαίνον-

ται δειλά δειλά η μία μετά την άλλην και καταφεύγουσιν εις το Ελλ. Προξενείον.

Το Χριστιανικόν χωρίον Μουρνιές εις την πεδιάδα των Χανίων καίεται, πυροβολισμοί δε ακουόμενοι προς το μέρος εκείνο μαρτυρούσιν ότι μάχη συγκροτείται εκεί.

Περί τα 100 άτομα άνδρες, γυναίκες και παιδιά ευρίσκονται σήμερον συγκεντρωμένοι εις το Προξενικόν κατάστημα και ετοιμάζονται να επιβιβασθώσιν εις την «Μυκάλην». Είνε οι τελευταίοι εναπομείναντες Χριστιανοί εις την πόλιν.

Η Ύδρα

Μέχρι της ώρας ταύτης η «Ύδρα» δεν εχαιρέτισε το φρούριον, ούτε συνεκοινωνήσαμεν μετ' αυτού. Οι πρόξενοι εζήτησαν παρά του διερμηνέως του ελληνικού προξενείου πληροφορίας περί τούτου, ως και περί του ονόματος του ναυάρχου.

Υπάρχει παντελής έλλειψις άρτου. Αρτοποιοί τινές ηπειρώται, οίτινες ως εκ θαύματος εσώθησαν και οίτινες ήσαν έτοιμοι να αναχωρήσωσιν, εκρατήθησαν υπό των προξένων, κλίβανος δε εγκαταλειφθείς υπό των ιδιοκτητών του ηγοίχθη και παρεδόθη εις αυτούς όπως παρασκευάζωσι άρτον δια τους εναπομείναντας.

Σήμερον αφίκετο ο αρχηγός της Κρητικής χωροφυλακής Βωρ, χθες δε οι Γάλλοι και Ιταλοί αξιωματικοί.

Το θέαμα του λιμένος

Τα αυστριακά ατμόπλοια Λόνδ και το Ελληνικόν Τζων ελθόντα αναζητούσι τους πράκτοράς των, αλλ' ούτοι, ως και πάντες οι των λοιπών εταιριών έχουσιν ήδη απέλθει. Και το ταχυδρομείον κατάκλειστον.

Ο λιμήν πλήρης συντριμμάτων παριστά όψιν θλιβεράν. Τεμάχια θυρών παραθύρων, συντρίμματα ξύλων, έπιπλα παντός είδους, στρώματα από τα πέριξ της πυρκαϊάς αποκομιζόμενα όπως παρακωληθή η διάδοσις του πυρός ρίπτονται εν αυτώ υπό των Τούρκων.

Οι τελευταίοι χαιρετισμοί

Ώρα 3 μμ

Η «Ύδρα» και το φρούριον ανταλλάσσουν τους νενομισμένους χαιρετισμούς. Το πυρ περιορίσθη, χάρις εις τας υπερανθρώπους προσπάθειάς των ευρωπαϊκών πληρωμάτων.

Ο Τουρκικός στρατός μετά τηλεβόλων κατέλαβε το Δαράτσον. Οι Χριστιανοί κατέχουσι τα πέραν του Γαλατά υψώματα.....

Ακρωτήρι, Φεβρουάριος 1897 - Ηρωισμός και ελπίδα

Όπως προαναφέρθηκε, στις 23 και 24 Ιανουαρίου του 1897 οι Τούρκοι βάζουν φωτιά στα Χανιά και σφάζουν τους χριστιανούς. Τότε εκατό περίπου επαναστάτες συγκεντρώθηκαν στο Ακρωτήρι αποφασισμένοι να διεκδικήσουν με κάθε μέσο την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

Το ψήφισμα των επαναστατών στις 25 Ιανουαρίου στο Ακρωτήρι κήρυξε την κατάλυση της τουρκικής κυριαρχίας και καλούσε τον Έλληνα βασιλιά να καταλάβει το νησί. Τις επόμενες μέρες έφτασαν στο Ακρωτήρι και άλλοι ένοπλοι, υψώνουν την ελληνική σημαία και οργανώνουν επαναστατικό στρατόπεδο. Οι λόγοι της επιλογής του Ακρωτηρίου ήταν ότι βρισκόταν κοντά στα Χανιά και ότι οι κατέχοντες τη θέση αυτή μπορούσαν να παρακολουθούν κάθε κίνηση από την πόλη και προς αυτήν.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις ((Ιταλία, Γαλλία, Αυστρία, Γερμανία, Αγγλία και Ρωσία) δεν αποδέχονται το αίτημα των επαναστατών και αποφασίζουν τη διεθνή κατοχή των πόλεων Χανίων, Ρεθύμνου και Ηρακλείου. Η νέα αυτή εξέλιξη οδήγησε το βασιλιά Γεώργιο Α΄ και την κυβέρνηση Δεληγιάννη της Ελλάδας να επέμβουν άμεσα στέλνοντας στρατό στην Κρήτη.

Εκστρατευτικό σώμα 1500 ανδρών μ' επικεφαλής τον συνταγματάρχη Τιμολέοντα Βάσσο, αποβιβάστηκε την 3η Φεβρουαρίου 1897 στο Κολυμπάρι. Στο Ρέθυμνο και το Ηράκλειο στάλθηκαν εθελοντές και πολεμοφόδια. Ο Βάσσος ανακοινώνει την εντολή που έχει να καταλάβει το νησί στο όνομα του βασιλιά των Ελλήνων, ενώ οι Μεγάλες Δυνάμεις τον ειδοποιούν να μην πλησιάσει τα Χανιά σε ακτίνα μικρότερη των έξι χιλιομέτρων.

Στις 9 Φεβρουαρίου 1897 ο Ιταλός Κανεβάρο, επικεφαλής των ναυάρχων, άρχισε το βομβαρδισμό του επαναστατικού στρατοπέδου Ακρωτηρίου. Οι οβίδες δεν έχουν στόχο μόνο τους επαναστάτες Κρητικούς, αλλά και την Ελληνική σημαία που κυματίζει στο Ακρωτήρι. Δύο φορές η σημαία πέφτει κάτω χτυπημένη από τις οβίδες των Μεγάλων Δυνάμεων, και ο επαναστάτης Σπύρος Καγιαλεδάκης ή Καγιαλές, την υψώνει ξανά με κίνδυνο της ζωής του.

Όταν μια τρίτη οβίδα κάνει κομμάτια τον ιστό της σημαίας, ο Καγιαλές κάνει το κορμί του κοντάρι και την κρατά ψηλά. Όταν οι ναύαρχοι με τα κιάλια είδαν την ελληνική σημαία να κυματίζει περήφανα με έναν αγωνιστή ζωντανό κοντάρι της, άναυδοι με την παλικαριά του Κρητικού, διέταξαν να σταματήσει ο βομβαρδισμός.

Το στρατόπεδο των επαναστατημένων Κρητικών δονείται από ζητωκραυγές και πανηγυρισμούς. Στο ελληνικό θωρηκτό "Ύδρα" ψάλλεται ο εθνικός ύμνος. Ζητωκραυγές και χειροκροτήματα ακούγονται πλέον όχι μόνο από τα ελληνικά, αλλά και από τα ιταλικά και γαλλικά πλοία.

Ο Ιταλός επικεφαλής του στόλου των Μεγάλων Δυνάμεων, υποναύαρχος

Κανεβάρo, γράφει στα απομνημονεύματά του: «Η ανύψωση της σημαίας με αυτόν τον τόσο ηρωικό τρόπο, αποτέλεσε μια στιγμή της ζωής μου που δεν θα λησμονήσω ποτέ».

Όπως διηγήθηκε αργότερα ο ίδιος ο εθνάρχης Ελευθέριος Βενιζέλος, που πρωτοστατούσε στα γεγονότα της εποχής, ο ναύαρχος Κανεβάρo του είχε πει, πως έμεινε άναυδος από θαυμασμό για την ωραία αυτή και κατ' εξοχήν ηρωική πράξη του Σπύρου Καγιαλέ - Καγιαλεδάκη, που εκείνη ακριβώς την ημέρα νίκησε -στην κυριολεξία- την ευρωπαϊκή διπλωματία. Όχι μόνο γιατί προκάλεσε την άμεση παύση του βομβαρδισμού του Ακρωτηρίου, αλλά και την υποβολή, από τους ναάρχους, ευνοϊκών εισηγήσεων προς τις κυβερνήσεις τους. Το αποτέλεσμα ήταν μετά από λίγους μήνες να κερδίσει η Κρήτη την αυτονομία της από την Οθωμανική Αυτοκρατορία (1898), που προηγήθηκε της Ένωσής της με την Ελλάδα (1 Δεκεμβρίου 1913).

ΠΗΓΕΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρχεία εφημερίδων Ακρόπολις και Παλιγγενεσία
- Αρχείο εφημερίδας *Wiener Bilder*
- Αρχεία Αμερικανικού Κογκρέσου
- Bérard V., *Κρητικές Υποθέσεις*, 2010, σελ. 56-57, μετάφραση του πρωτότυπου γαλλικού *Les Affaires de Crète*, 1900.
- Δετοράκη Θεοχάρη, *Ιστορία της Κρήτης*, Ηράκλειο 1990
- Πιμπλή Β. Νικολάου, *Ιστορικοί Αναμνήσεις από 1889-1897*, «Κρητική Εστία» τ. 48, 49, 50/1955
- Σκαλτσούνη Ιωάννη, *Απομνημονεύματα αναφερόμενα εις την Αναγέννησιν της Κρήτης*, εν Χανίοις 1900
- Ιστορικό Αρχείο Κρήτης – αρχείο Κρητικού Τύπου
- Ιστορικό Αρχείο Κρήτης – αρχείο Κρητών αγωνιστών
- «Κρητικό Αρχείο» Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος
- Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου - Τμήματα, Αρχείων, Εφημερίδων και Περιοδικών.
- Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος
- Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστρίας
- *Κρήτης Ιστορία*, «Τα πρωτοσέλιδα», ειδικό ένθετο της εφημερίδας «Πατρίς», Α' μέρος, Ιούνιος 2008
- C. Albin, *L' ile de Crete*, 1898
- *Kreta in Vergangenheit und Gegenwart*, 1899

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΣΦΑΓΕΣ ΚΑΙ ΠΥΡΠΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

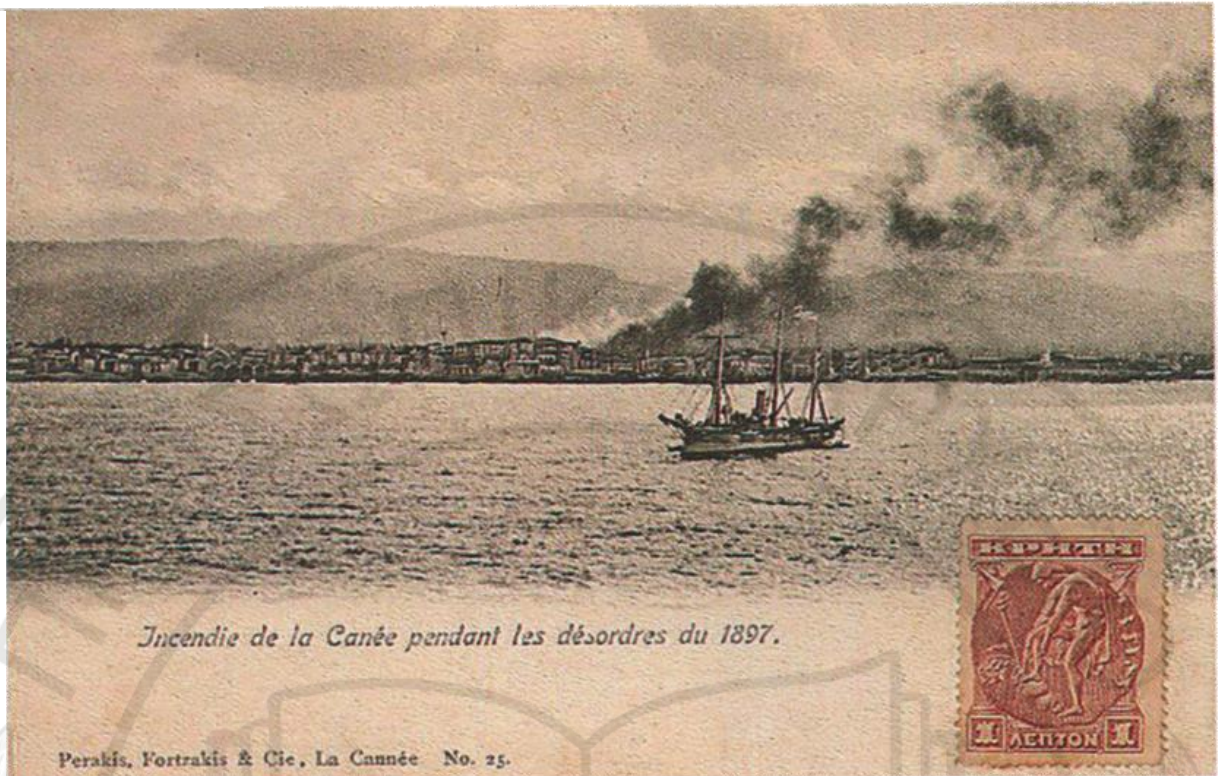
Σφαγές στα Χανιά

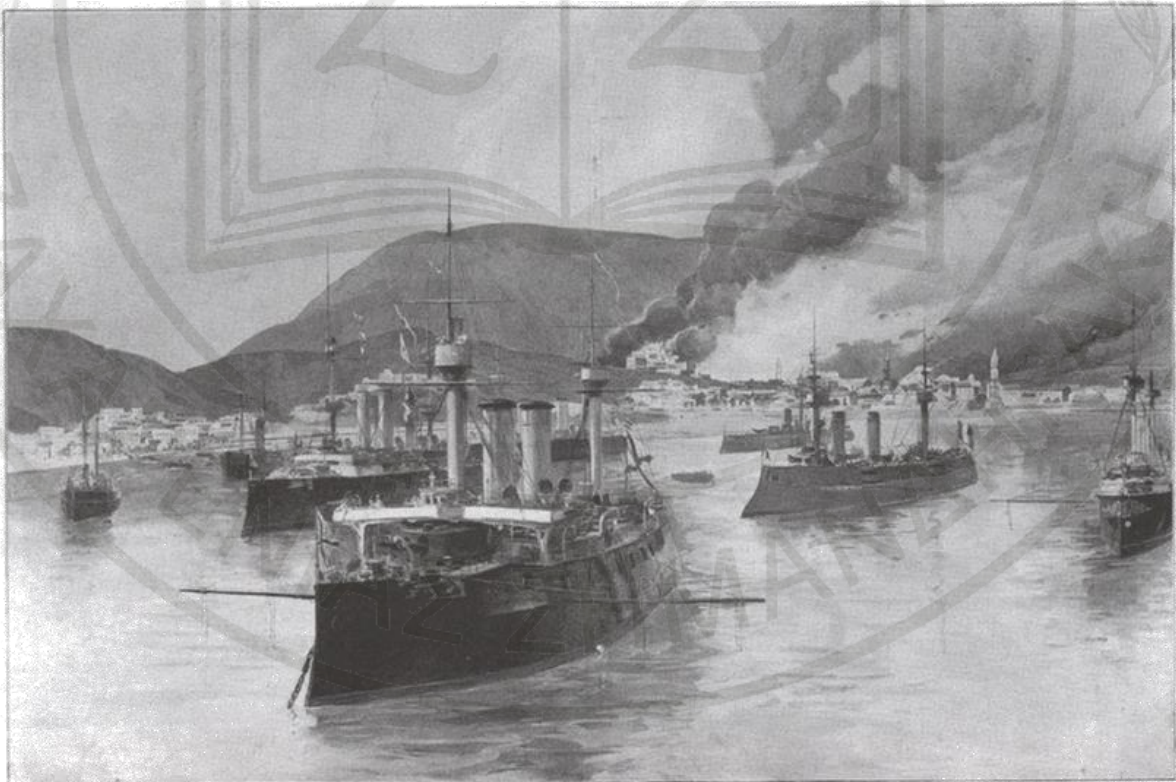
Σφαγές στα Χανιά.
Le Petit Parisien Ιανουάριος 1897.

Σφαγές Χριστιανών στην πλατεία της Σπλάντζιας.
L'Illustrazione Italiana, 28 Φεβρουαρίου 1897

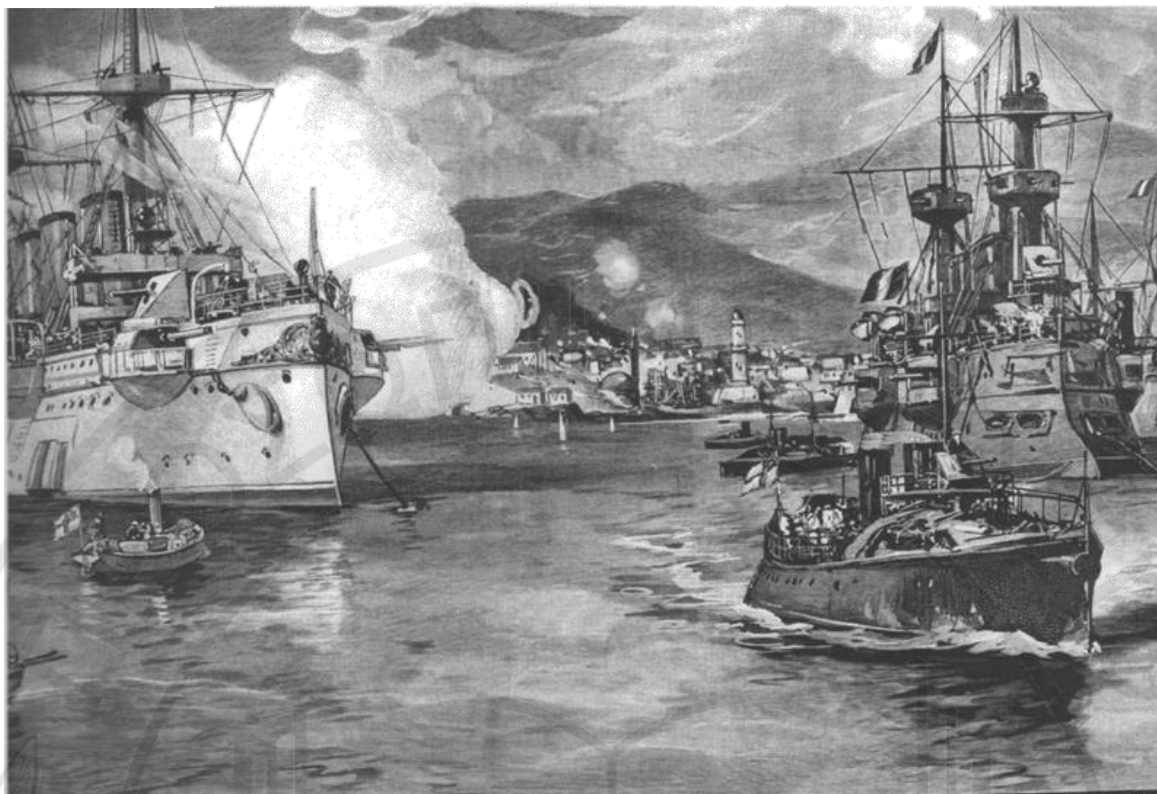

Τα Χανιά καίγονται. Σε πρώτο πλάνο ο ατμοδρόμων «Αλφειός».
Ταχυδρομική κάρτα της εποχής.

THE EASTERN CRISIS.—SCENE OFF CANEA, CRETE, ON FEBRUARY 5: PART OF THE TOWN ON FIRE.

Τα Χανιά στις φλόγες. The Illustrated London News.

Η πόλη πυρπολείται. Τα πλοία των Μεγάλων Δυνάμεων βρίσκονται στον κόλπο των Χανίων.
The Illustrated London News.

Η Χριστιανική συνοικία Χανίων μετά την καταστροφή. Περιοχή Τριμάρτυρης.
Διακρίνεται το Αράπ Τσαμσί. Φωτογραφία Ρ. Κρούγκερ. Δημοσιεύθηκε και
στην αυστριακή έκδοση Kreta in Vergangenheit und Gegenwart, 1899

Κατεστραμμένος δρόμος στα Χανιά

Τα Χριστιανικά Κοινοτικά Καταστήματα πριν τον εμπρησμό

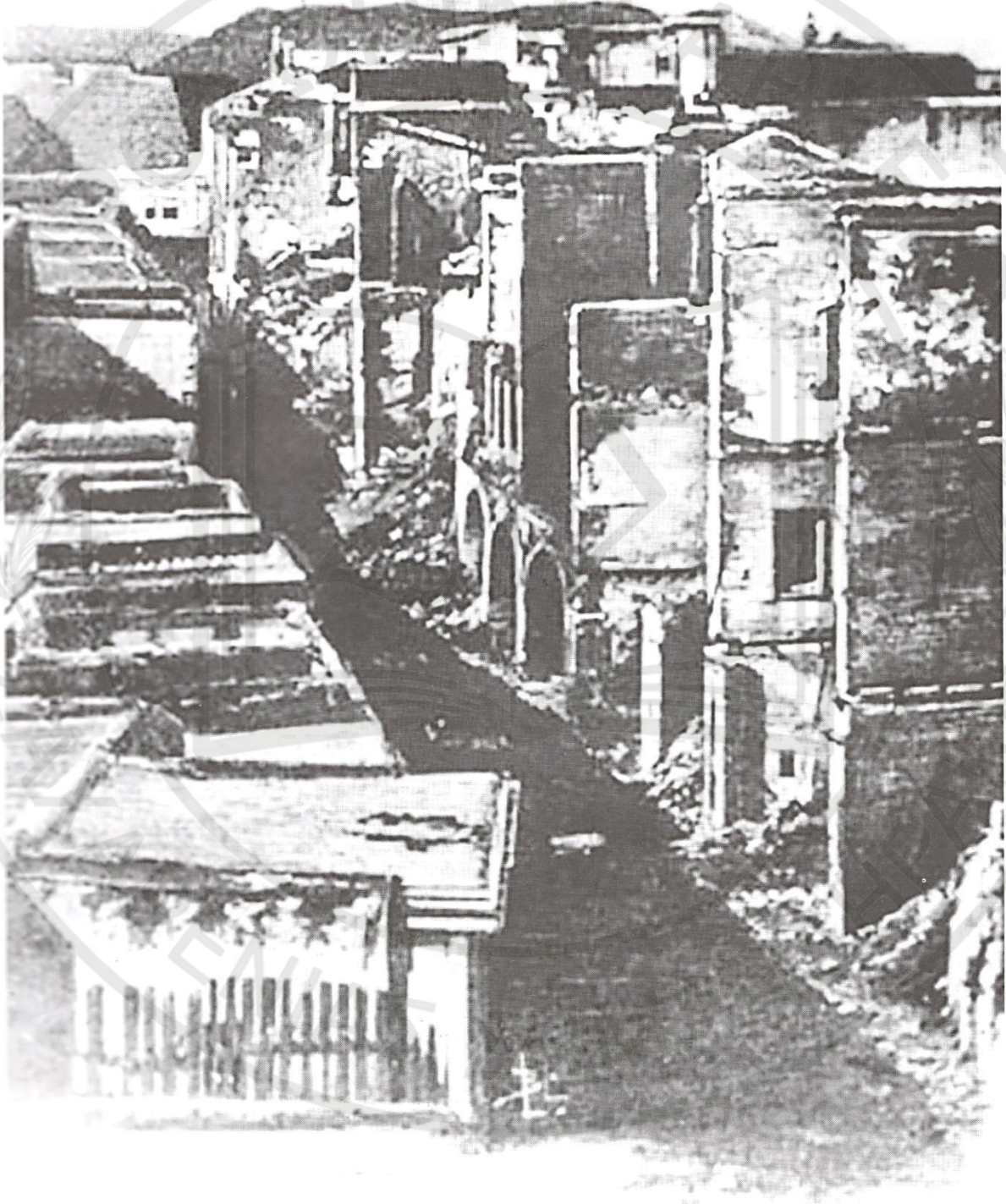

Τα Χριστιανικά Κοινοτικά Καταστήματα μετά την καταστροφή

Ruins of the Greek School, Turkish Fortifications in the distance, Canea, Crete.
Copyright 1897 by Underwood & Underwood.

Τα Χριστιανικά Κοινοτικά Καταστήματα μετά την καταστροφή

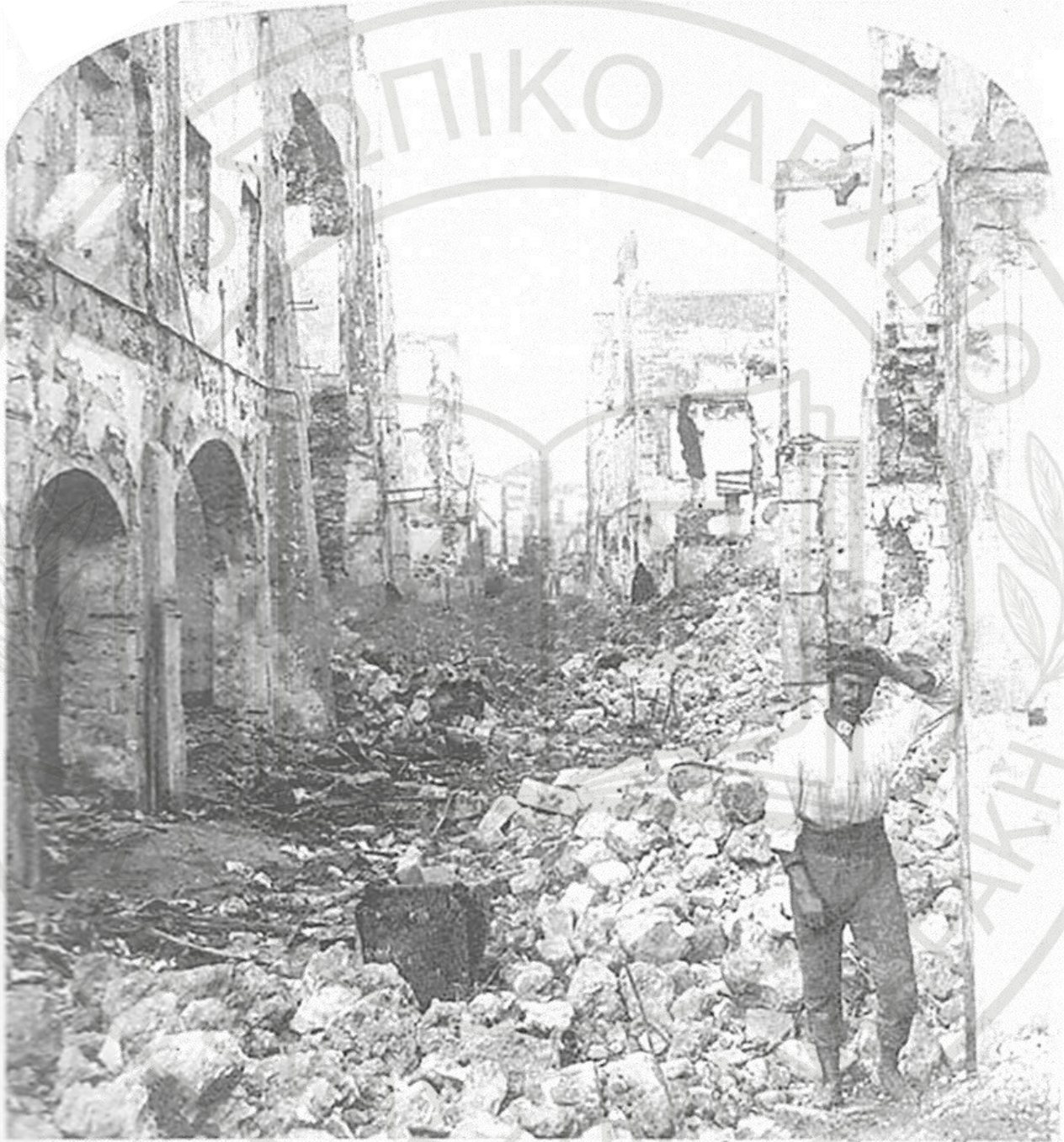

Κατεστραμμένα κτήρια στα Χανιά

Une rue de la Canée gardée par un marin de la flotte internationale.

Κατεστραμμένος δρόμος φρουρούμενος από ναύτη του διεθνούς στόλου

After the Massacre—Ruined Street in Christian Quarter, Canea, Crete.
Copyright 1897 by Underwood & Underwood.

Μετά τη σφαγή, κατεστραμμένος δρόμος της Χριστιανικής Συνοικίας των Χανίων

Die Ereignisse auf Kreta: Die Quartiere der Christen zu Canea vor und nach der Zerstörung.
(Siehe Seite 8.)

Σύνθεση εικόνων από πραγματικές φωτογραφίες που εικονίζουν την καταστροφή των Χανίων.
Δημοσιεύθηκε στην αυστριακή εφημερίδα Wiener Bilder, στις 14 Μαρτίου 1897
(σύμφωνα με το ευρωπαϊκό ημερολόγιο)

Avanzi del bazar e mercato d'oli dopo l'incendio.

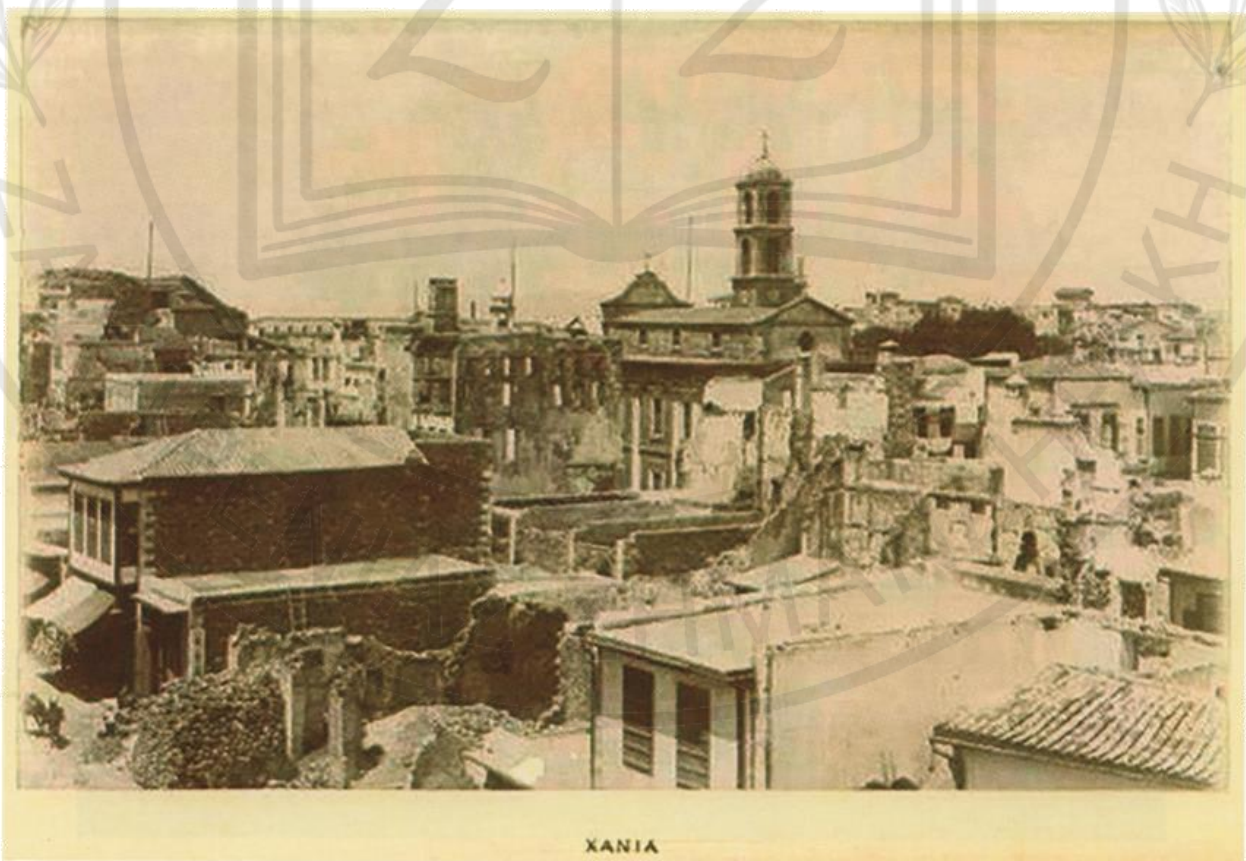
Η Κρήνη στο Τζαμί Γαζή Χουσεΐν. L'Illustrazione Italiana 7 Μαρτίου 1897

Χανιά, γωνία Μουσούρων και Τσουδερών. Φαίνεται η άκρη της Κρήνης στο Τζαμί Γαζή Χουσεΐν

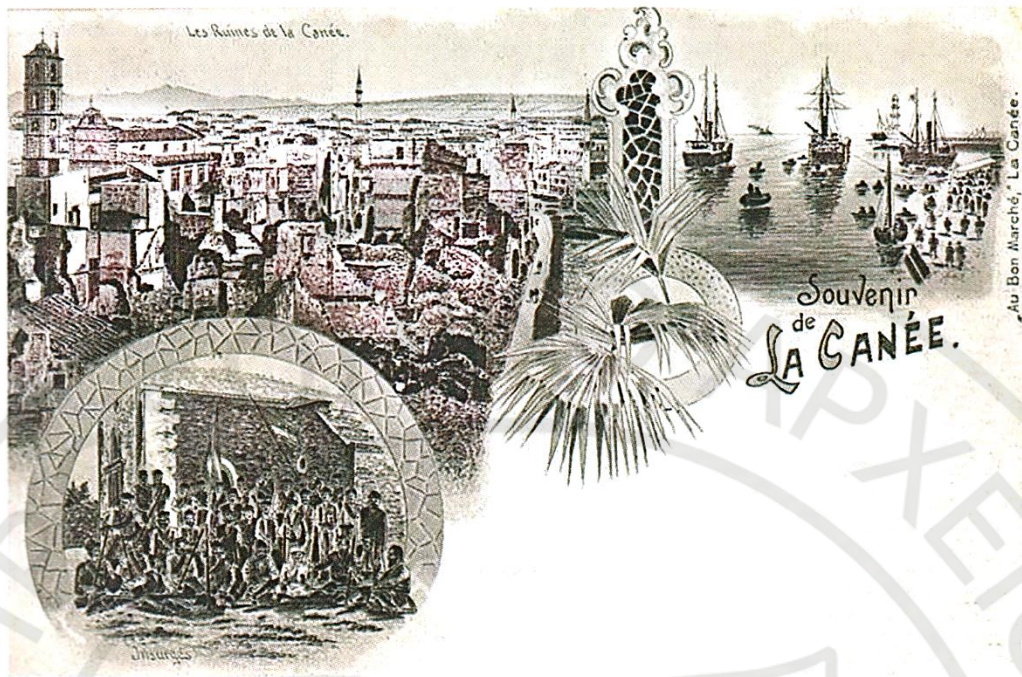

Στρατιώτες των Μεγάλων Δυνάμεων φωτογραφίζονται μπροστά από τα ερείπια.

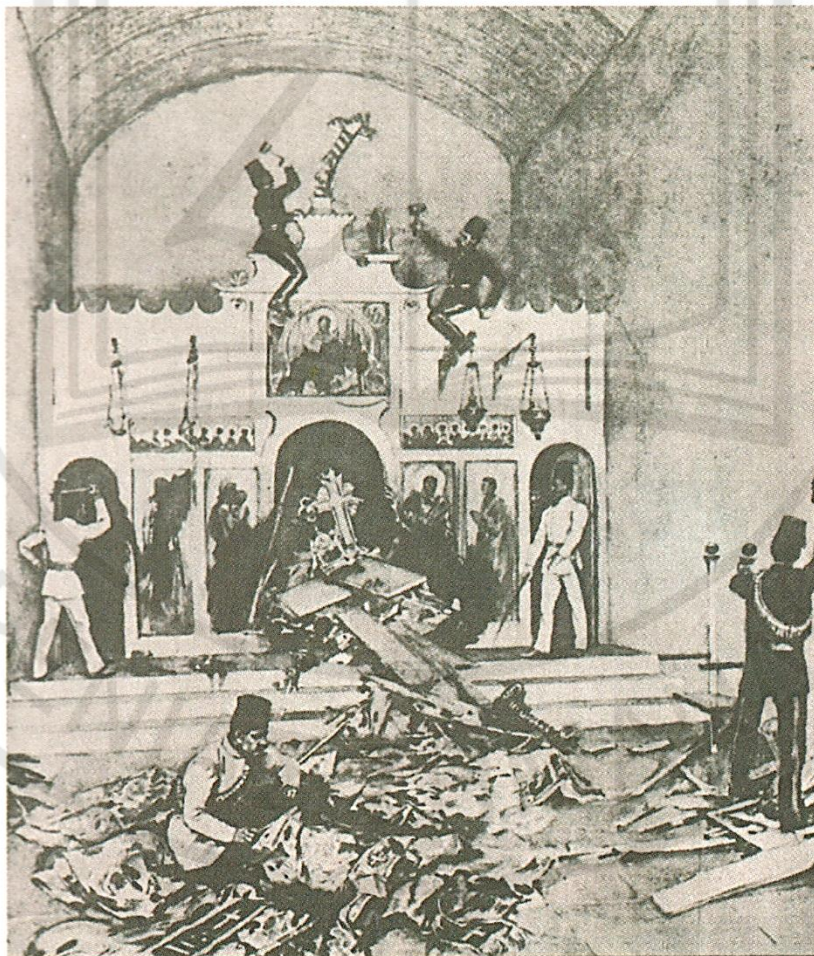

ΧΑΝΙΑ

Η κατεστραμμένη Χριστιανική συνοικία

Χανιά. Κατεστραμμένα κτήρια, επαναστάτες και Λιμάνι. Ταχυδρομική κάρτα εποχής.

Χαρακτικό της Γενναδείου. Από τις βεβηλώσεις των Τούρκων στρατιωτών σε χριστιανική εκκλησία στο Γαλατά Χανίων (Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη από Ιστορία του Ελληνικού έθνους της Εκδοτικής Αθηνών, τ. ΙΔ, σ. 113)

LA TRIBUNA ILLUSTRATA

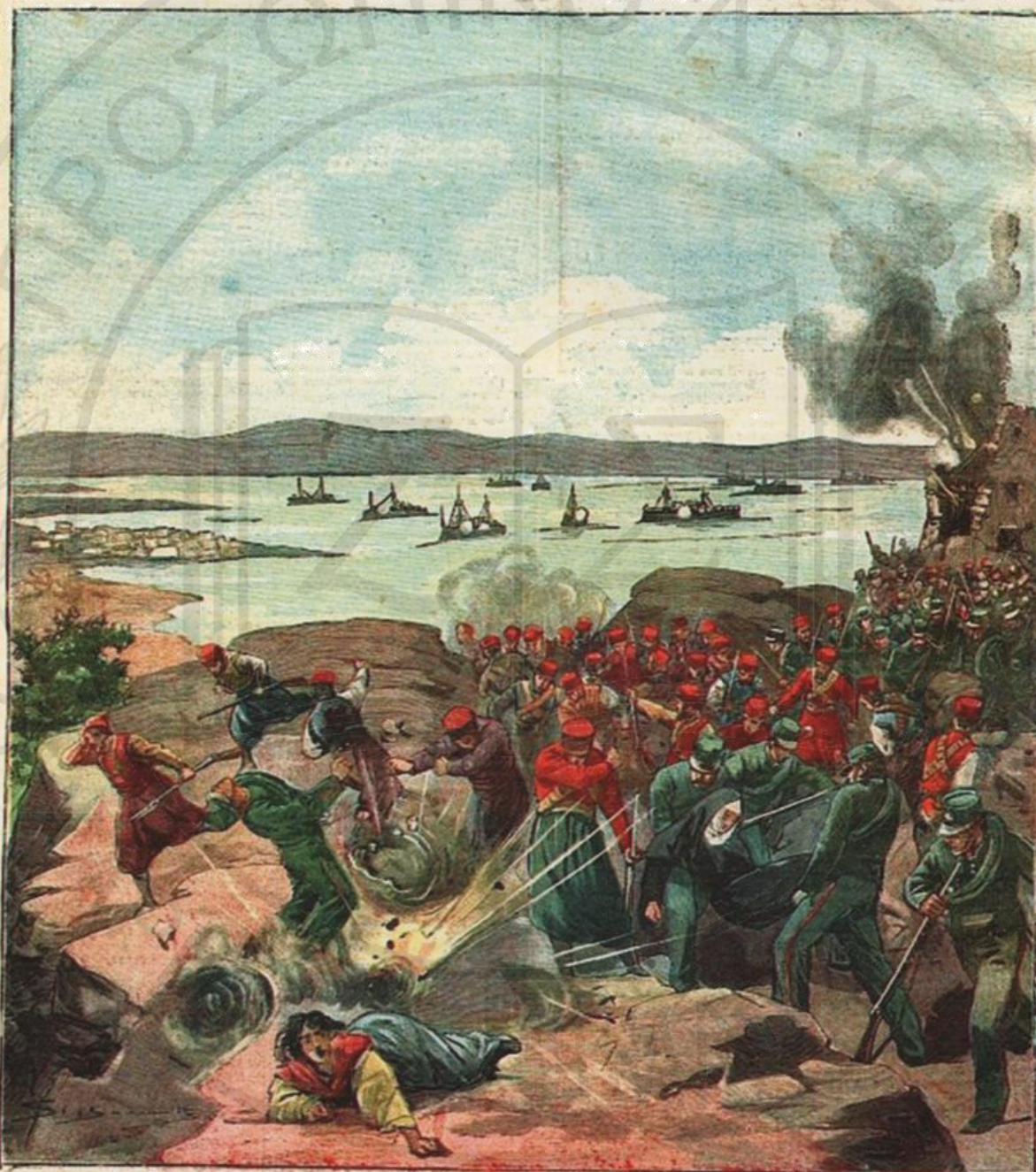
ABBONAMENTI
Nel Regno Anno L. 5 —
All' Estero » » 7,50
Il numero cent. 10
(Tiratura: 125,000 copie.)

della Domenica

Anno V.

Domenica, 7 marzo 1897.

Nov. 10.

Disegnato di Zaniboni e Romagnoli.

Gli avvenimenti di Candia - Il campo degl' insorti bombardato dalle squadre europee.

Ακρωτήρι, 1897. Οι Μεγάλες Δυνάμεις βομβαρδίζουν το στρατόπεδο Ακρωτηρίου.
La Tribuna Illustrata della Domenica, 7 Μαρτίου 1897

Σπύρος Καγιαλές, Ακρωτήρι, Φεβρουάριος 1897

LA TRIBUNA ILLUSTRATA

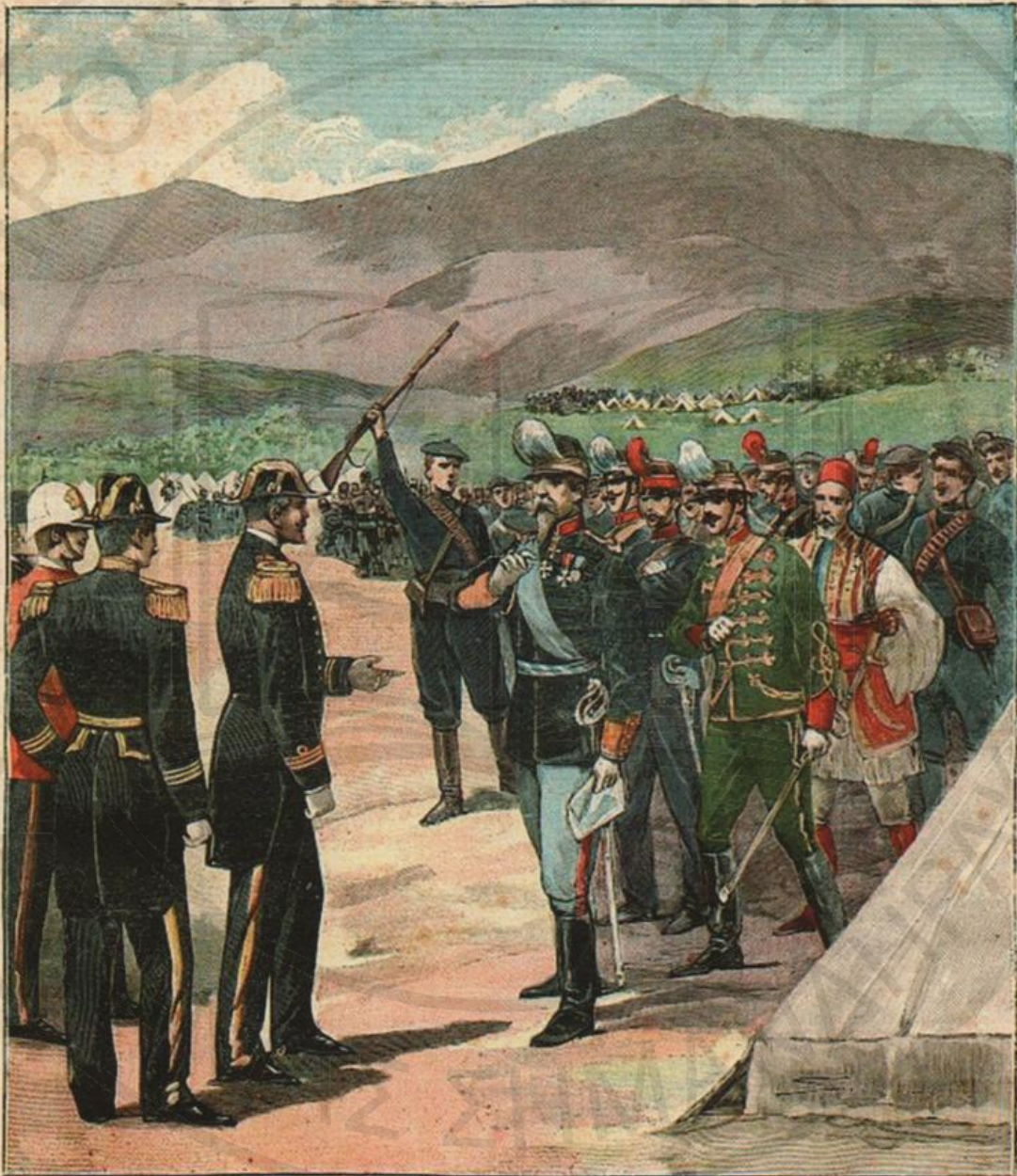
ABBONAMENTI
Nel Regno Anno L. 5 —
All' Estero » 7,50
Il numero cent. 10
(Tiratura: 125,000 copie.)

della Domenica

Anno V.

Domenica, 28 marzo 1897.

N. 13.

GLI AVVENIMENTI DI CANDIA

Gli inviati degli Ammiragli intimano al colonnello Vassos lo sgombero dell'isola.

Η άφιξη του συνταγματάρχη Τιμολέοντος Βάσσου στην Κρήτη.
La Tribuna Illustrata della Domenica, 28 Μαρτίου 1897.

